CONSTATĂRI ŞI SOLUȚII

INCE
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

www.ince.md
info@ince.md
Tel.:(+373 22) 50-11-00
MD-2064, Republica Moldova
Chişinău, str. Ion Creangă 45

REZULTATELE ANULUI 2014 ŞI ANTICIPĂRI PENTRU ANUL 2015

Alexandru Stratan
Victoria Clipa

Republica Moldova a păşit în anul 2015 cu o serie de provocări care îşi trag rădăcinile din anul precedent, dar şi cu speranţa că economia naţională va reuşi să facă faţă acestora, urmându-şi parcursul său european - calea sa spre prosperitate.

Bilanţul anului economic 2014.

Anul 2014 a început cu o serie de provocări, care ţineau, în special, de modificarea contextului economic şi politic extern – criza economică din Ucraina, stagnarea economiei ruseşti şi previziunea unei reacţii reticente a Federaţiei Ruse vis-a-vis de decizia autorităţilor moldovene de a semna Acordul de Asociere cu Republica Moldova.

În plus, fiind o economie în care sectorul agricol mai are un rol, relativ, major în conturarea tendinţei de creştere economică, ţinând cont de rezultatele anului agricol 2013, anticipările de creştere pentru 2014 au fost mai pesimiste.

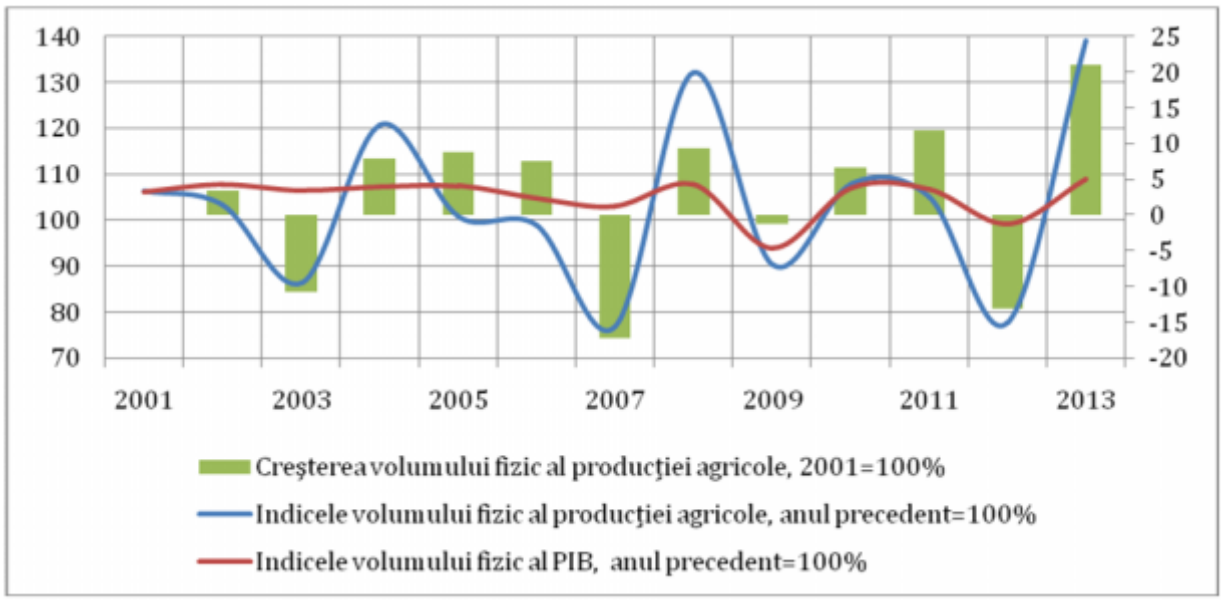

Figura 1: Creşterea PIB şi a producţiei agricole
Sursa: Biroul Naţional de Statistică

De altfel, succesele sau insuccesele sectorului dat au o reflecţie asupra evoluţiilor din alte domenii de activitate cum ar fi industria alimentară, transporturile, comerţul, influenţând, deopotrivă, alţi indicatori socio-economici cum ar fi rata şomajului, veniturile populaţiei, consumul etc. Ori dacă, în contextul unui scenariu mai optimist, în termeni absoluţi, în anul precedent se anticipa o recoltă agricolă apropiată nivelului anului 2013, în termeni relativi aceste evoluţii semnificau o performanţă mai modestă şi, respectiv, o contribuţie mai mică la creşterea PIB.

Astfel, majoritatea instituţiilor cu abilităţi în domeniul prognozării indicatorilor macroeconomici, care şi-au făcut publice estimările privind creşterea PIB la începutul anului 2014, au anunţat un indicator oscilând între 2%-3,7%, în dependenţă de scenariul anticipat şi măsura în care riscurile prevăzute aveau să se realizeze.

Anticipările privind deteriorarea mediului extern de dezvoltare s-au realizat, iar alte noi provocări au apărut.

Riscurile anticipate ale anului 2014 care s-au realizat.

Economia rusească este în stagnare. În primele trei trimestre ale anului 2014 aceasta a marcat o creştere anuală de 0,8%, comparativ cu nivelul de 1,1% înregistrat în perioada similară a anului 2013. Conform raportului Băncii Mondiale[1], la baza acestor evoluţii se află constrângerile structurale cu care se confruntă economia rusească, producţia reală atingând un nivel apropiat potenţialului său. La aceasta se mai adaugă impactul reducerii preţurilor la combustibili, Rusia fiind una dintre ţările lider în exportul acestui produs. Cotaţia petrolului Brent a fost în scădere începând cu a doua jumătate a anului precedent, iar în ianuarie al anului curent, preţul unui baril de petrol marca Brent a coborât sub 60 USD.

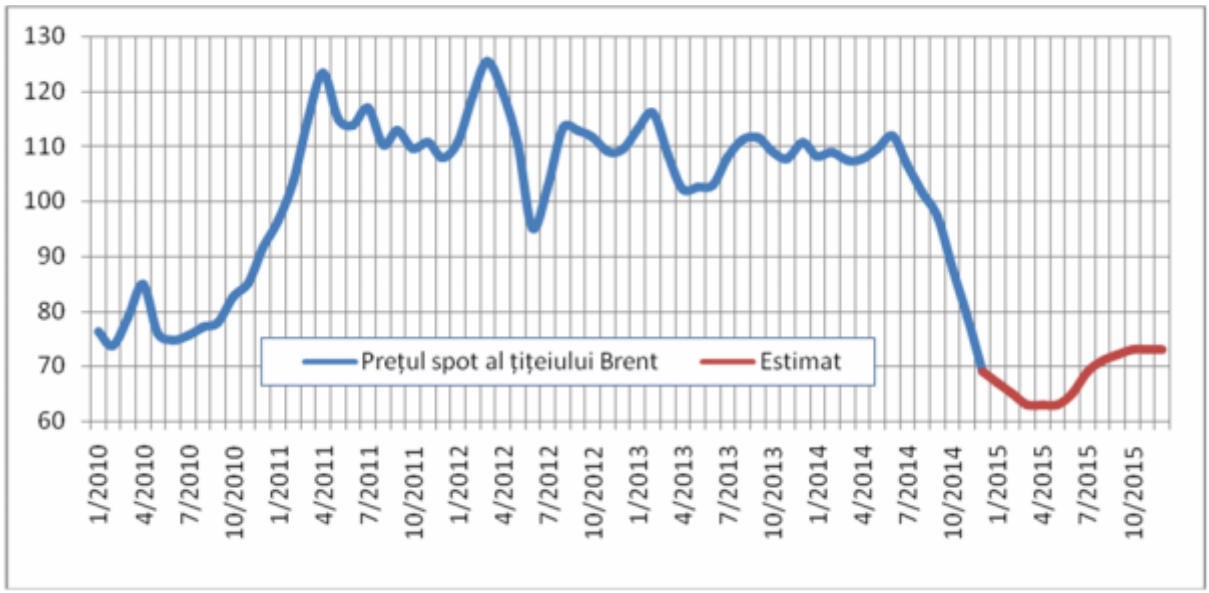

Figura 2: Cotaţia ţiţeiului pe pieţele internaţionale, USD/baril
Sursa: US Energy Information Administration

La fel, riscurile geopolitice înalte ce relevă din conflictul ruso-ucrainean şi reacţia altor actori cu pondere în economia mondială, care au aplicat sancţiuni vis-a-vis de Federaţia Rusă, au accentuat

[1]The World Bank in RussianFederation. Russia economic report no. 32, September 2014 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/10/08/000350881_20141008110829/Rendered/PDF/912390WP0WB0RE00Box385330B00PUBLIC0.pdf)

evoluţia negativă a indicatorilor macroeconomici în Federaţia Rusă. Prin urmare, instituţiile financiare ruseşti au fost afectate, fiind limitat accesul acestora pe pieţele financiare internaţionale. Reducerea intrărilor de valută în ţară, condiţionată de reducerea preţurilor la combustibili şi, corespunzător, scăderea proficitului contului curent al balanţei de plăţi, reducerea influxului de ISD, pe fundalul unui reflux al investiţiilor din ţară, au determinat deprecierea puternică a rublei ruseşti faţă de dolarul american şi corespunzător faţă de Euro. Cursul oficial al Rublei ruseşti la data de 18.12.2014 era de 67,7851 ruble/USD şi 85,5890 ruble/Euro. La fel, s-a depreciat şi rubla rusească comparativ cu leul moldovenesc.

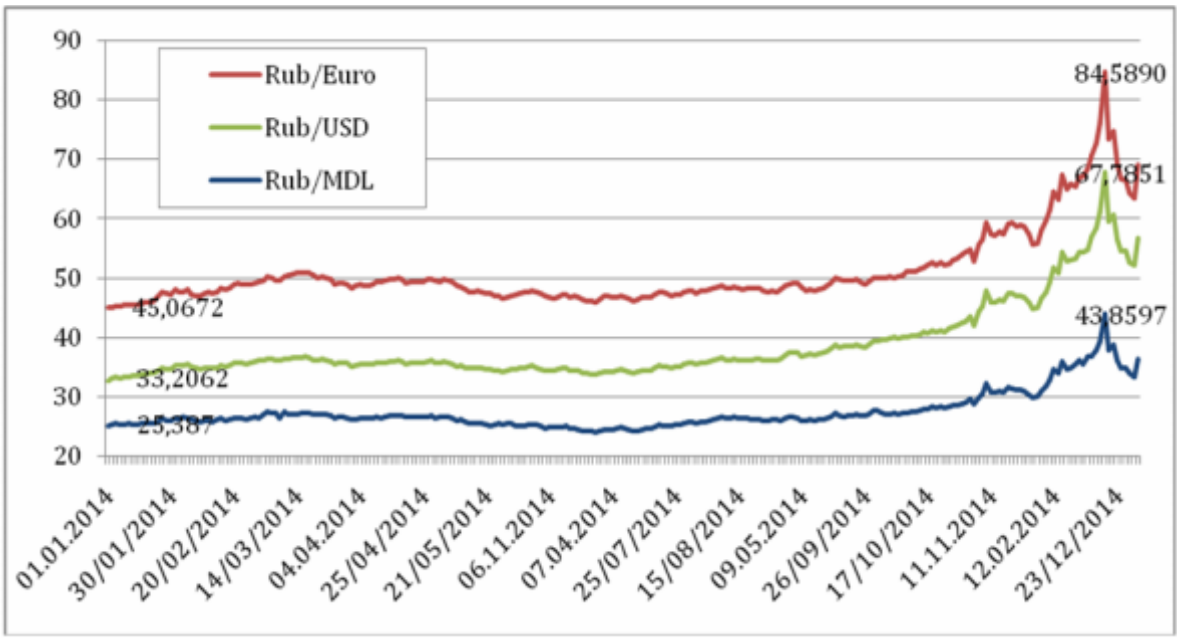

Figura 3: Evoluţia cursului de schimb al Rublei Ruseşti faţă de Euro, USD şi MDL
Sursa: Banca Centrală a Federaţiei Ruse

Această situaţie afectează economia moldovenească prin mai multe canale:

- Reducerea cererii pentru importul de bunuri, dar şi probabilitatea apariţiei problemelor ce ţin de efectuarea plăţilor de către agenţii economici ruşi către companiile ce livrează produse din Republica Moldova;
- În 2014 (primele trei trimestre), mai mult de o treime din transferurile băneşti efectuate în favoarea persoanelor fizice prin sistemul bancar erau formate din ruble ruseşti (37,4%), iar în acest context, deprecierea monedei ruseşti poate lovi dur asupra veniturilor populaţiei obţinute din remiteri. Ori, în anul curent, remiterile, care provin preponderent din Federaţia Rusă (62,8% în ianuarie-septembrie 2014) au cunoscut o tendinţă de temperare, sporind cu 2,3% f.p.s.a.p. În primele trei trimestre ale anului 2014 remiterile efectuate din străinătate au constituit 1467,6 mil. USD, în creştere cu 1,3% f.p.s.a.p. În 2013, în aceeaşi perioadă, remiterile au însumat 1449,3 mil. USD, sporind cu 10,9%, comparativ cu perioada similară din anul 2012 (fig. 3). De menţionat, totodată, că în anul precedent, remiterile au fost influenţate negativ de contractarea transferurilor efectuate din alte state, exclusiv Federaţia Rusă - în trimestrul doi şi trei cu 2,2% şi, respectiv, 6,3% comparativ cu perioada similară a anului 2013;

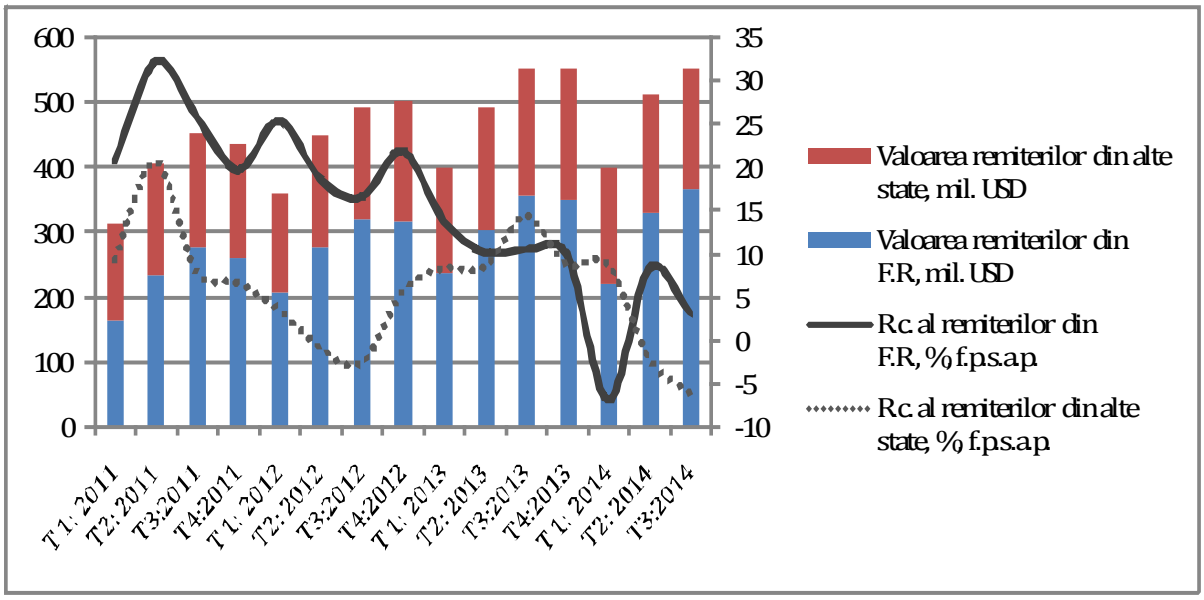

Figura 4: Remiterile efectuate din străinătate
Sursa: Banca Națională a Moldovei

- Există anumite riscuri şi pentru băncile ce au creanțe față de companii din Federația Rusă. Deprecierea rublei ar putea determina o rambursare mai dificilă a împrumuturilor care au fost oferite de către băncile din Republica Moldova pentru instituțiile financiare din Federația Rusă.

În anul precedent, ca răspuns semnării de către Republica Moldova a AA şi ALSAC cu UE, Federația Rusă a impus embargou importurilor de carne, fructe, legume şi produse din acestea livrate din Republica Moldova şi au fost majorate tarifele vamale pentru o serie de produse exportate, preponderent, pe această piață.

Dat fiind, că o parte din produsele exportate din Republica Moldova, cu precădere unele produse de origine alimentară, au o concentrare foarte înaltă pe piața respectivă, iar specificul acestora - caracterul perisabil şi standardele de calitate în conformitate cu care au fost produse, nu au permis producătorilor locali să se reorienteze imediat, livrările acestora s-au redus, influențând negativ nivelul total al exporturilor. În ianuarie–octombrie valoarea exportului de bunuri a constituit 1950 mil. USD, în scădere cu 0,9% f.p.s.a.p., reducerea exporturilor către Federația Rusă (-29,1%), influențând trendul negativ al exporturilor totale cu 7,9%. Spre exemplu volumul de mere, pere şi gutuie proaspete, care în 2013 (ianuarie-octombrie) erau livrate în mărime de 94% către Federația Rusă, în primele 10 luni ale anului 2014 s-a redus cu 34,4% f.p.s.a.p., influențând cu 0,7% scăderea exporturilor totale. În ianuarie-octombrie 2013 au fost exportate 133,8 mii tone (în valoare de 33,4 mil. USD) din aceste produse, iar în 2014, aceiaşi perioadă, volumul livrat s-a redus la circa 86,8 mii tone (20,1 mil. USD). Din volumul de caise, cireşe, visine, piersici (inclusiv nectarine), prune şi porumbe, proaspete, exportat în perioada analizată a anului trecut, circa 79,4% au fost livrate în Federația Rusă. În anul 2014, în ianuarie-octombrie, volumul total exportat s-a redus cu 14,5% f.p.s.a.p., influențând scăderea exporturilor totale cu 0,2%.

Criza economică din Ucraina a fost amplificată de conflictul politico-militar cu Federația Rusă. Iar acest fapt nu numai că a afectat relațiile comerciale bilaterale cu Republica Moldova (exporturile s-au redus cu 16,4% în ianuarie-octombrie față de perioada similară a anului

2013), dar şi a situat Republica Moldova într-o zonă geopolitică cu risc înalt pentru investitorii de străini.

De altfel, în ultimii ani Republica Moldova s-a dovedit a fi o locaţie puţin atractivă pentru investitorii străini. Nivelul maxim al influxului net de ISD în economie a fost atins în 2008 – 711,5 mil. USD. În anii ce au urmat (2009-2013) acesta a atins valoarea maximă de 288 mil. USD în 2011. În anul 2014, pe parcursul a trei trimestre valoarea influxului net de ISD a constituit 144 mil. USD, fiind în scădere cu 23% f.p.s.a.p.

În ansamblu, în perioada dată, investiţiile realizate în active materiale pe termen lung au marcat o creştere cu doar 2,1% f.p.s.a.p., fiind susţinute, preponderent de creşterea investiţiilor în obiecte de construcţie montaj, valorificate în sectorul public şi, într-o mărime mai mică, de companiile cu capital străin. Cea mai mare parte a investiţiilor a continuat să fie valorificată de către sectorul privat, aproximativ 43,8%. Totodată volumul investiţiilor în active materiale pe termen lung valorificat de către agenţii economici şi persoanele fizice s-a redus cu 1%, comparativ cu perioada similară a anului 2013.

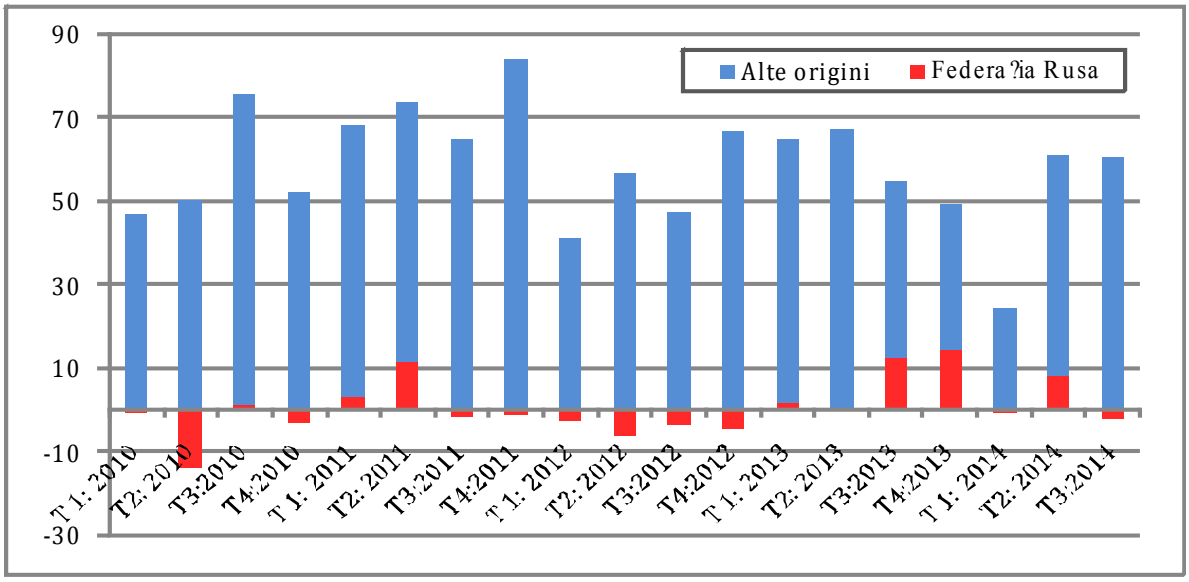

Figura 5: Influxul net de ISD din străinătate, mil. USD
Sursa: Banca Naţională a Moldovei

Creşterea activităţii investiţionale în anul 2014, care s-a produs, preponderent datorită valorificării disponibilităţilor financiare din bugetul de stat şi al unităţilor teritorial administrative, inclusiv a mijloacelor atrase din fondurile externe pentru susţinerea proiectelor de infrastructură, poate fi asociată cu alegerile parlamentare care au avut loc în toamna anului trecut.

Principalii factori generatori ai creşterii PIB în 2014.

În pofida mediului extern nefavorabil, economia naţională s-a dovedit a avea în 2014 un potenţial de creştere peste aşteptări.

Creşterea economică de 4,7% în primele trei trimestre a depăşit aşteptările multor instituţii care au venit în anul 2014 cu prognoze privind creşterea PIB. Cu astfel de performanţe, ar fi posibil să avem o creştere apropiată de 3,7% pentru anul 2014- estimările pe care le-a făcut INCE la începutul anului 2014.

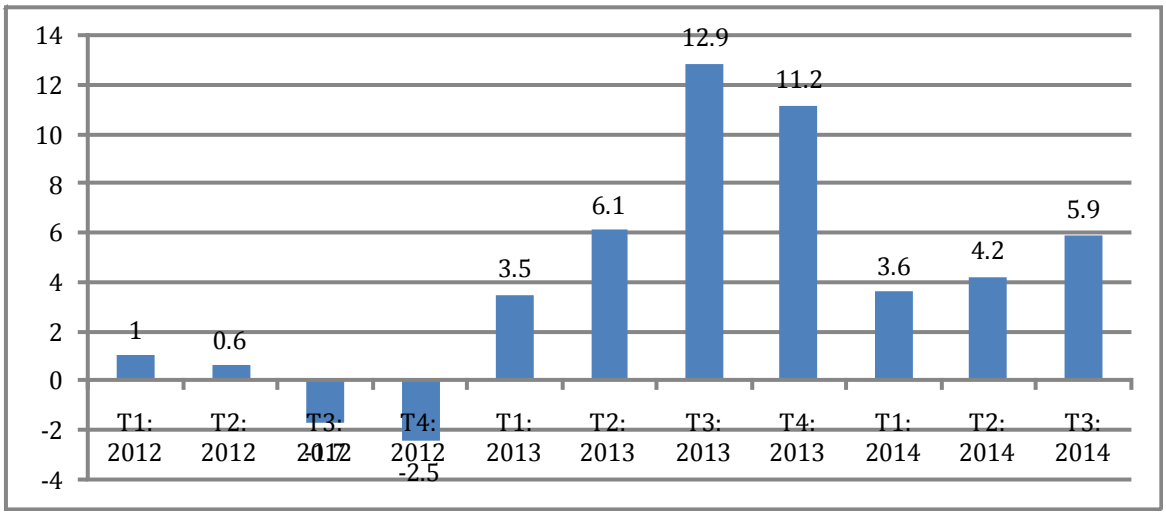

Figura 6: Creşterea PIB al Republicii Moldova, f.p.s.a.p., %
Sursa: Biroul Naţional de Statistică

Înregistrând ritmuri relativ temperate de creştere în primele două trimestre, în trimestrul III economia a sporit cu 5,9% fiind impulsionată atât de creşterea valorii adăugate în sectorul de bunuri, cât şi în cel de servicii. Iar sectoarele care se anticipau să înregistreze evoluţii descendente ca urmare riscurilor externe, pe fondul constrângerilor mediului intern şi a incertitudinii care care s-a instaurat în aşteptarea rezultatelor alegerilor parlamentare, au avut o evoluţie destul de bună.

Valoarea adăugată în agricultură, care în trimestrul III al anului 2013 a sporit cu 59,8%, în 2014, în aceeaşi perioadă a mai crescut cu 8,6% f.p.s.a.p. Astfel, în nouă luni ale anului, agricultura a contribuit cu 0,9% la creşterea PIB. Având în vedere că PIB reflectă valoarea adăugată creată în sector, cererea externă scăzută în unele subsectoare (fructe şi legume) nu au influenţat imediat acest indicator.

O parte din produsele agricole au mers spre procesare, valoarea producţiei în industria alimentară fiind, în ianuarie-octombrie 2014, în creştere cu 13,8% f.p.s.a.p. La fel, în trimestrul trei a sporit mai accelerat consumul intern, comparativ cu primele două trimestre – 3,3% (T 3: 2014), 1,4% (T 2: 2014), 0,4% (T 1: 2014), iar surplusul balanţei comerciale cu produse agroalimentare a fost în creştere.

În ianuarie-septembrie 2014, creşterea VAB în sectorul de comerţ angro şi cu amănuntul s-a menţinut practic la nivelul atestat în perioada similară a anului trecut (6,2% vs 6,3%), totodată o creştere mai pronunţată poate fi observată în trimestrul III - 7,8%.

În timp ce în primele două trimestre s-a produs o reducere a stocurilor formate în economie, în trimestrul III a avut loc o creştere a variaţiei stocurilor, valoarea acestora în preţurile medii ale anului 2013 constituind 621 mil. MDL, comparativ cu 467,1 mil. MDL în trimestrul III al anului trecut.

Industria a contribuit şi ea cu 0,8% la creşterea PIB în primele trei trimestre ale anului, VAB în sector fiind în ascensiune cu 5,6% f.p.s.a.p. De altfel, valoarea producţiei industriale în ianuarie-octombrie 2014 a fost în creştere cu 8,1% f.p.s.a.p., comparativ cu 6% în primele 10 luni ale anului 2013.

În primele nouă luni ale anului o creştere anuală mai rapidă faţă de anul precedent au înregistrat serviciile, VAB în acest sector sporind cu 4,8% în 2014 faţă de 3,8% în 2013.Construcţiile au fost în asccensiune cu 11,4%, în trimestrul III creşterea anuală fiind de 13,8%.

Serviciile de transport au temperat în creştere pe parcursul primelor trei trimestre, astfel, în trimestrul I, înregistrând o creştere anuală de 4,9%, în trimestrul II de 4,5%, iar în trimestrul III de 4,2%. Încetinirea a avut loc şi comparativ cu evoluţiile înregistrate în anul trecut. În acelaşi timp, ritmul de creştere pozitiv este un indicator bun în condiţiile ameninţărilor externe şi a contractării comerţului exterior cu bunuri.

Principalele realizări ale anului 2014.

Anul 2014 a fost marcat de o serie de evenimente de ordin economic, social, politic care influenţează inevitabil economia naţională. Totodată, pot fi menţionate câteva realizări atinse care reflectă, pe de o parte succesele eforturilor anterioare, iar pe de altă parte deschid oportunităţi noi atât pe termen scurt cât şi pe termen mediu şi lung;

1. Semnarea Acordului de Asociere (AA) de către Republica Moldova cu UE în luna iunie, inclusiv a părţii economice care prevede crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat şi Cuprinzător (ALSAC). În luna următoare semnării acesta a fost ratificat de către Parlamentul Republicii Moldova, iar în august a fost publicat în Jurnalul Oficial al UE. Este o realizare spre care am mers mai mulţi ani şi care a solicitat din partea autorităţilor moldovene realizarea unei agende complexe de acţiuni întru pregătirea ţării pentru iniţierea negocierilor acordului dat, dar şi abilităţi de negociere pentru a asigura semnarea acestuia. Necesită a fi menţionat că semnarea ALSAC este un proiect ambiţios şi, destul de provocator pentru Republica Moldova. Totodată, implementarea acestuia cu succes poate reprezenta pentru economia moldovenească puntea ce va asigura o traversare mai rapidă a procesului de tranziţie la economia de piaţă şi spre un nivel mai înalt de competitivitate.

2. Iniţierea aplicării cu titlu provizoriu în septembrie a AA şi ALSAC şi suportul asigurat de autorităţile europene întru majorarea livrărilor de produse cu un grad sporit de sensibilitate pe aceste pieţe, a oferit oportunităţi noi de dezvoltare agenţilor economici din Republica Moldova şi a reprezentat un factor ce a amortizat parţial pierderile suportate ca urmare contractării exporturilor pe pieţele estice.

3. Liberalizarea regimului de vize pentru călătoriile cetăţenilor moldoveni de scurtă durată în UE. În martie 2014, statele membre ale UE au susţinut propunerea Comisiei Europene de anulare a vizelor pentru călătoriile de scurtă durată (pentru o perioadă de şedere de până la 90 de zile pe parcursul a 6 luni) în spaţiul Schengen, pentru cetăţenii Republicii Moldova, posesori ai paşaportului biometric. Publicarea deciziei în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (8.04.2014) a marcat ultima etapă procedurală înaintea intrării efective în vigoare a acesteia. Mai întâi de toate, această realizare semnifică aprecierea cu un calificativ pozitiv din partea autorităţilor europene a progreselor obţinute de către Republica Moldova în executarea planului de acţiuni privind liberalizarea regimului de vize, ce includea măsuri în domenii importante cum sunt: asigurarea securităţii documentelor, inclusiv implementarea paşapoartelor biometrice; managementul frontierelor şi gestiunea migraţiei; prevenirea şi combaterea crimei organizate, a terorismului şi corupţiei ş.a. Dar nu mai puţin important este impactul acestei măsuri asupra facilitării circulaţiei persoanelor în spaţiul european, care implică nemijlocit asigurarea securităţii acestora.

4. Semnarea contractului dintre compania românească OMV Petrom (SNP) şi Energocom din Republica Moldova pentru începerea livrărilor de gaze către Republica Moldova, începând cu 1 ianuarie 2015, prin conducta Iaşi-Ungheni. Capacitatea de furnizare a conductei este mică, totodată, reprezintă, în vederea noastră o acţiune importantă în asigurarea securităţii energetice a Republicii Moldova.

5. Avansarea Republicii Moldova în clasamentele internaţionale.

Deşi evaluarea performanţei ţărilor conform diverselor clasamente internaţionale urmează a fi analizată cu precauţie, luând în consideraţie aspectele metodologice care nu relevă în mod exhaustiv specificul ţărilor analozate, anul 2014 este un an în care Republica Moldova a realizat un salt vizibil în mai multe clasamente internaţionale.

Clasament	**2013 (2014)**	**2014 (2015)**
Indicele Libertăţii Economice	115	110
Doing Business	82	65
Indicele Competitivităţii Globale	89	82

În raportul ICG 2014-2015, Republica Moldova a continuat să-şi consolideze poziţia, avansând cu 7 poziţii comparativ cu anul precedent.

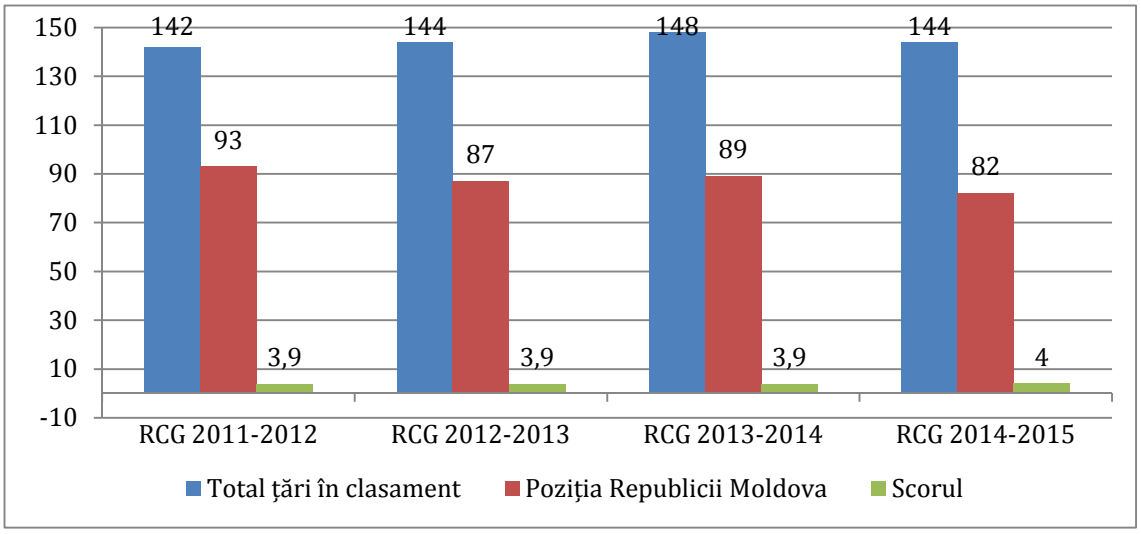

Figura 7: Republica Moldova în clasamentul internaţional al ICG
Sursa: World Economic Forum

Acest avans semnificativ ar putea fi explicat şi de modificarea numărului de ţări în clasament, care s-a redus cu 4 ţări (ca urmare lipsei de date, în anul 2014 au fost excluse din clasament 5 ţări Bosnia şi Herţegovina, Brunei, Ecuador, Liberia, Benin, clasamentul fiind completat cu Tadjikistanul pe poziţia 91. Primele trei ţări se aflau în fruntea Republicii Moldova – Brunei (26), Ecuador (71), Bosnia şi Herţegovina (87)). Totodată, comparativ cu anii precedenţi, în 2014 se atestă o uşoară modificare pozitivă a scorului indicelui de competitivitate al economiei naţionale.

Comparativ cu raportul precedent, ţara a fost în creştere în clasament la majoritatea dintre cei doisprezece piloni, totodată cea mai bună performanţă a fost înregistrată la capitolul cerinţe esenţiale de sporire a competitivităţii şi la indicatorii de eficienţă:

- Mediul macroeconomic, datorită sporirii nivelului economiilor naţionale brute (un salt de la poziţia 103 la 70 în raportul curent). Evaluarea acestui indicator se face raportând suma dintre soldul contului curent şi investiţiile brute în economie şi valoarea PIB. În anul trecut s-a înregistrat o creştere relativ înaltă a economiilor naţionale comparativ cu tendinţele din anii precedenţi, susţinută de creşterea investiţiilor. La fel, deficitul contului curent a avut o tendinţă generală de scădere în ultimii ani.
- Eficienţa pieţei muncii, ca urmare îmbunătăţirii efectului impozitării asupra stimulării muncii (de la 136 la 123 în anul curent) şi capacitatea ţării de a atrage talente (de la 146 la 139). În acelaşi timp, pentru ambii din aceşti subindicatori, Republica Moldova deţine o poziţie codaşă.

Pilonul	**ICG 2013-2014**	**ICG 2014-2015**	**Modificare poziţie în clasament**
Cerinţe esenţiale	**97**	**90**	**+7**
Instituţii	122	121	+1
Infrastructură	88	83	+5
Mediul macroeconomic	77	56	+21
Sănătate şi educaţie primară	93	93	0
Catalizatori ai eficienţei	**102**	**88**	**+14**
Educaţia superioară şi instruirea	90	84	+6
Eficienţa pieţei de bunuri	107	103	+4
Eficienţa pieţei muncii	95	82	+13
Dezvoltarea pieţei financiare	105	100	+5
Disponibilitatea tehnologică	64	51	+13
Dimensiunea pieţei	124	124	0
Inovaţiile şi factorii de sofisticare	**133**	**129**	**+4**
Sofisticarea afacerilor	125	124	+1
Inovaţiile	138	131	+7

- Disponibilitatea tehnologică. Republica Moldova înregistrează o poziţie favorabilă la acest pilon plasându-se pe locul 51. Comparativ cu anul precedent evoluţie pozitivă au avut majoritatea subindicatorilor care îl formează:

Subindice	**ICG 2013-2014**	**ICG 2014-2015**	**Modificare poziţie în clasament**
Disponibilitatea tehnologiilor celor mai avansate	116	96	+20
Absorbţia tehnologiilor de către companii	124	109	+15
ISD şi transferul de tehnologii	100	97	+3
Populaţia ce utilizează internet, %	77	70	+7
Conexiuni de acces la internet în bandă largă la puncte fixe/100 pop	52	52	0
Lăţimea de bandă int'l, kb/sec per utilizator	23	23	0
Conexiuni de acces în bandă largă la puncte mobile, 100 pop	97	42	+55

Provocările pentru anul 2015.

Anul 2014 a fost marcat de o serie de evenimente ce au avut atât o conotaţie pozitivă cât şi negativă pentru economia moldovenească. Nu sunt disponibile datele ce ar permite efectuarea totalurilor pentru anul precedent, dar în pofida riscurilor externe care se vor menţine şi în anul curent şi al provocărilor ce relevă din mediul economic intern, ţara a reuşit să menţină un ritm pozitiv de creştere. Mai mult ca atât, creşterea înregistrată în primele trei trimestre a atins şi chiar a depăşit aştepările multora. Fiind la început de an, conjunctura factorilor interni şi externi prevesteşte asupra unui an economic deloc uşor, în care ţara va trebui să facă faţă unei serii de provocări:

1. Producţia, relativ înaltă din anul 2014, **riscă să genereze pierderi în anul 2015 în condiţiile în care nu vor fi identificate pieţe de desfacere pentru bunurile fabricate.** În contextul dat, cel mai vulnerabil fiind sectorul agroalimentar, importantă este asistenţa asigurată antreprenorilor în dezvoltarea planurilor de marketing şi dezvoltarea infrastructurii economice de procesare. În condiţiile menţinerii incertitudinii în spaţiul estic, agenţii economici vor fi nevoiţi să înveţe să dezvolte planuri de afaceri viabile şi abilitatea unei gestiuni mai bune a riscurilor. Totodată, deosebit de important, în contextul dat, este susţinerea reformei în domeniul modernizării

infrastructurii calităţii şi a agenţilor economici de a se ajusta standardelor internaţionale de calitate.

2. **Incapacitatea formării Guvernului** riscă să împiedice implementarea reformelor promovate. Neimplementarea Foii de parcurs privind sporirea competitivităţii, dar şi a altor documente de dezvoltare naţională şi sectorială relevante care vor necesita multă voinţă politică, dar şi o atitudine consecventă, inclusiv din partea societăţii civile pentru a obţine rezultatele scontate în termeni optimi. În contextul semnării Acordului de Asociere cu UE şi asigurării unui acces mai liber a agenţilor europeni pe piaţa moldovenească, urmează a fi amplificate eforturile în vederea consolidării factorilor primari şi de eficienţă pentru sporirea competitivităţii.

3. **Alegerile locale** care se planifică a fi organizate în vara anului 2015, ar putea crea situaţii în care vor apărea divergenţe între autorităţile publice locale şi cele centrale, care, la fel, ar putea condiţiona nerealizarea reformelor promovate.

5. **Incapacitatea valorificării fondurilor externe** care ar putea fi atrase în vederea realizării diverselor proiecte de dezvoltare socio-economice.

6. **Menţinerea conflictului în spaţiul estic** şi, respectiv, a Republicii Moldova într-o zonă geopolitică cu riscuri înalte pentru investitorii străini.